

Indhold

Forord 13

- 0. Den Humanitære Folkeret og Danmark – fra Dybbøl til krigen i Syrien og Irak 15
 - 0.1. Krig og den humanitære folkeret 15
 - 0.2. Den humanitære folkeret før FN i 1945 16
 - 0.3. FN, den humanitære folkeret og menneskerettighederne 16
 - 0.4. Den humanitære folkeret og straffrihed 18
 - 0.5. Global og national opbakning til den humanitære folkeret nødvendig 19
 - 0.6. Sløring mellem kombattanter og civile 20
 - 0.7. Brug af højteknologi og den humanitære folkeret 20
 - 0.8. Tæt beboede områder 21
 - 0.9. Asymmetriske konflikter 21
 - 0.10. Interne og eksterne krigsflygtninge 22
 - 0.11. En handlingsplan for Danmarks arbejde med den humanitære folkeret 24

- 1. Indledning om den humanitære folkeret 27
 - 1.1. Historisk udvikling 28
 - Nedskrivningen af den humanitære folkeret 28
 - Genève-reglerne 29
 - Haag-reglerne 29
 - Tillægsprotokollerne til Genève-konventionerne 30
 - Retsforfølgning 30
 - Krigsforbryderdomstole 32
 - 1.2. Den humanitære folkerets retskilder 33
 - 1.3. Den humanitære folkerets anvendelsesområde 35
 - Internationale væbnede konflikter 36
 - Besættelse 37
 - Ikke-internationale væbnede konflikter 38
 - Konflikter ændrer karakter over tid 43
 - 1.4. Grundprincipperne i den humanitære folkeret 44
 - 1.5. Forholdet mellem den humanitære folkeret og menneskerettighederne 45

2. Opfyldelse af den humanitære folkeret 47
 - 2.1. Forudsætninger 47
 - 2.2. Folkerettens krav om loyal opfyldelse af traktatforpligtelser 48
 - 2.3. Gennemførelse af internationale forpligtelser i dansk ret 50
 - 2.4. Opfyldelse af folkeretlige forpligtelser under Genève-konventionerne og tillægsprotokollerne 54
 - Effektive straffesanktioner 55
 - 2.4.1. Internationale undersøgelsesprocedurer og samarbejde om opfyldelse af den humanitære folkeret 56
 - Den Internationale Undersøgelseskommission 56
 - Undersøgelseskommissioner i FN-regi 57
 - Den internationale Straffedomstol 58
 - FN's Menneskerettighedsråd 58
 - FN's Generalforsamling 58
 - FN's Sikkerhedsråd 59
 - Den Internationale Røde Kors og Røde Halvmåne konference 60
 - ICRC's samarbejde med staterne om implementering af den humanitære folkeret 60
 - 2.4.2. Oplysning, koordinering og overvågning i Danmark af humanitær folkeret 61
 - Regeringens Røde Kors-udvalg 63
 - Andre landes nationale rådgivningsorganer 66
 - Institut for Menneskerettigheder 67
 - Dansk Militærmanual 69
 - Juridiske rådgivere i forsvaret 71
 - 2.5. De internationale Røde Kors-konferencers resolutioner 73
 - 2.6. *Pledges* afgivet ved Den Internationale Røde Kors-konference 75
3. Menneskerettighedernes betydning under væbnet konflikt 79
 - 3.1. Indledning 79
 - 3.2. Gælder menneskerettighederne under væbnet konflikt? 79
 - 3.3. Grundlæggende ligheder og forskelle mellem menneskeret og humanitær folkeret 83
 - 3.4. Forpligter menneskerettighederne når danske militære styrker opererer i udlandet? 88
 - 3.5. Det overordnede samspil mellem menneskeret og humanitær folkeret 94
 - 3.5.1. Den Internationale Domstol (ICJ) 94
 - 3.6. FN's Menneskerettighedskomite 96
 - 3.7. Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol 97
 - 3.8. Den juridiske litteratur 100
 - 3.9. Sammenfatning 103

-
4. **Kombattantbegrebet og krigsfanger** 105
 - 4.1. Indledning 105
 - 4.2. Begrebet »kombattant« 106
 - 4.3. Civile 107
 - 4.4. Civile, der tager direkte del i fjendtlighederne 108
 - 4.5. Anvendelse af private sikkerhedsfirmaer 118
 - 4.6. Definition og beskyttelse af krigsfanger 120
 - Hvem får status som krigsfange? 120
 - Frihedsberøvelse af krigsfanger 121
 - Hvilke særlige rettigheder har krigsfanger? 124
 - »Spøgelsesfanger« – Ghost Detainees 126
 - 4.7. Begrebet »ulovlige kombattanter« 127
 - Baggrunden for begrebet »ulovlige kombattanter« 127
 - Eksisterer kategorien »ulovlige kombattanter« i den humanitære folkeret? 127
 - Anerkender Danmark begrebet »ulovlige kombattanter«? 129

 5. **Beskyttelse af civilbefolkningen** 131
 - 5.1. Indledning 131
 - 5.2. Beskyttelse af civile under internationale væbnede konflikter 133
 - Retsgrundlag 133
 - Anvendelsesområdet 134
 - Den beskyttede personkreds 135
 - 5.2.1. Den almindelige beskyttelse af civilbefolkningen 136
 - Beskyttelse mod krigens følger 137
 - Rettigheder for civilbefolkningen på de stridende parters territorier og på besat område 138
 - 5.2.2. Den særlige beskyttelse af udsatte og sårbare civile 139
 - Udlændinge 139
 - Befolkning i et besat område 140
 - Internerede civile 141
 - Sårbare personer 143
 - Kvinder 143
 - Børn 145
 - Flygtninge, internt fordrevne og statsløse personer 147
 - Journalister 149
 - 5.3. Beskyttelsen af civile under ikke-internationale væbnede konflikter 151
 - Retsgrundlag 151
 - Anvendelsesområdet 152
 - Den beskyttede personkreds 153
 - 5.3.1. Den almindelige beskyttelse af civilbefolkningen 153
 - Den almindelige beskyttelse af civilbefolkningen mod følgerne af den væbnede konflikt 153
 - Grundlæggende rettigheder for civilbefolkningen 154
 - 5.3.2. Den særlige beskyttelse af udsatte og sårbare civile 156

- Internerede civile 156
- Sårbare personer 160
- Kvinder 160
- Børn 161
- Journalister 162
- 5.4. Civilbefolkningens ret til humanitær bistand 162
- 5.5. Nationalt oplysningskontor 164
- 5.6. Redningsberedskabets opgaver 165
 - Danmarks redningsberedskab efter 11. september 2001 166
 - Sammenlægning af det statslige redningsberedskab og forsvaret 166
 - Civilforsvarsmærket 168
- 5.7. Røde Kors-mærket 168

- 6. Begrænsninger i metoder og midler for lovlig krigsførelse 173
- 6.1. Begrænsninger i metoder for lovlig krigsførelse 173
 - 6.1.2. Asymmetriske konflikter 176
- 6.2. Sikkerhedsforanstaltninger under angreb 178
 - 6.2.1. Forsigtighedsforanstaltninger mod virkninger af angreb 179
 - 6.2.2. Legitime militære mål 180
 - 6.2.3. »Dual-use«-objekter 181
 - 6.2.4. Repressalier 184
- 6.3. Krigsførelse i forskellige dimension 184
 - 6.3.1. Maritim krigsførelse & luftkrigsførelse 184
 - 6.3.2. Krigsførelse i det ydre rum 185
 - 6.3.3. Cyberkrigsførelse 187
- 6.4. Særligt beskyttede genstande og områder 192
 - 6.4.1. Genstande, der er uundværlige for civilbefolkningens overlevelse 192
 - 6.4.2. Værker og anlæg, der rummer farlige kræfter 193
 - 6.4.3. Kulturværdier 194
 - 6.4.4. Særligt beskyttede zoner 197
 - Internationale væbnede konflikter 199
 - Interne væbnede konflikter 200
 - 6.4.5. Det naturlige miljø 200
- 6.5. Våbensystemer og ammunition 201
 - 6.5.1. Napalm og andre brandvåben 202
 - Hvid fosfor 203
 - 6.5.2. Blindende laservåben 204
 - 6.5.3. Klyngebomber 204
 - 6.5.4. Projektiler med forarmet uran 208
- 6.6. Nye våben 209
- 6.7. Nye våbensystemer: robotter, fjernstyrede og automatiske våben 213
 - 6.7.1. Autonome våbensystemer – robotter 214

- 6.7.2. Fjernstyrede våbensystemer – droner 216
- 6.8. International Overvågning 220
 - 6.8.1. Kemiske og biologiske våben 220
 - 6.8.2. Konventionen om anti-personelminer 222
 - 6.8.3. Traktaten om ikke-spredning af atomvåben 223
 - 6.8.4. Våbenhandel og eksportkontrol 225
 - Kontrol med udførelse af våben 225
 - FN's Traktat om Våbenhandel (Arms Trade Treaty) 226
- 7. Retsforfølgning af internationale forbrydelser i Danmark og ved den Internationale Straffedomstol (ICC) 229
 - 7.1. Indledning 229
 - 7.2. ICTY, ICTR og hybride domstole 232
 - 7.3. Den Internationale Straffedomstol 234
 - 7.4. Internationale forbrydelser omfattet af ICC-statutten 239
 - 7.4.1. Folkedrab 239
 - 7.4.2. Forbrydelser mod menneskeheden 241
 - 7.4.3. Krigsforbrydelser 243
 - Grove overtrædelser af Genève-konventionerne af 1949 245
 - Andre grove overtrædelser af ret og sædvaner, der gælder under internationale væbnede konflikter 246
 - Alvorlige overtrædelser af fælles artikel 3 i Genève-konventionerne af 1949 under ikke-internationale væbnede konflikter 247
 - Andre alvorlige overtrædelser af ret og sædvaner, der gælder i ikke-internationale væbnede konflikter 248
 - 7.4.4. Aggressionsforbrydelsen (crime of aggression) 249
 - 7.5. Indbringelse af sager for Den Internationale Straffedomstol 252
 - 7.5.1. Henvisninger fra ICC medlemsstater 255
 - 7.5.2. Henvisninger fra FN's Sikkerhedsråd 255
 - 7.5.3. ICC's anklager indleder efterforskning 256
 - 7.6. Retsforfølgning af internationale forbrydelser begået i andre lande (universel jurisdiktion) 257
 - 7.7. Retsforfølgning af internationale forbrydelser i Danmark 260
 - 7.7.1. Jurisdiktion 261
 - 7.7.2. Straffehjemmel 267
 - Ulovlige mål og midler 271
 - Brug af ulovlige våben 271
 - Forsætligt angreb på civilbefolkningen 271
 - Besættelsesmagtens overførsel af dele af sin egen civilbefolkning til det område, den besætter, eller deportation bort fra dette territorium af hele eller dele af befolkningen (etnisk udrensning) 272
 - Uberettiget udsættelse af repatriering (hjemsendelse) af krigsfanger 272

- Udnyttelse af tilstedeværelsen af en civil til at sikre visse områder mod militære operationer 272
 - Tortur 273
 - Utilstrækkelige og umenneskelige forhold i fangelejre 274
8. Dansk militærpersonels ansvar 275
- 8.1. Indledning 275
- 8.2. Overordnedes ansvar for egne og underordnedes handlinger 277
- 8.2.1. Overordnedes ansvar for egne handlinger og beordrede handlinger 277
- 8.2.2. Overordnedes ansvar for underordnedes handlinger 281
- 8.2.3. Overordnedes ansvar i internationale koalitioner 284
- 8.3. Underordnedes ansvar for egne eller beordrede handlinger 287
- 8.3.1. Underordnedes ansvar for egne handlinger 287
- Camp Eden-sagerne 287
- 8.3.2. Underordnedes ansvar for handlinger udført efter ordre fra overordnede 289
- 8.4. Militærpersonels ansvar under FN- og NATO-operationer 291
- 8.5. Statsansvar 293
- 8.5.1. Statens ansvar for væbnede styrkers overtrædelser af folkeretten 293
- 8.5.2. Private sikkerhedsfirmaer 296
- 8.5.3. Naturalrestitution og erstatning 298
9. Røde Kors 301
- 9.1. Den Internationale Røde Kors-bevægelse 301
- 9.1.1. Den Internationale Røde Kors-konference 302
- 9.2. Den Internationale Røde Kors-komité, ICRC 303
- 9.2.1. ICRC's særlige mandat 304
- 9.2.2. Humanitært diplomati 305
- 9.2.3. ICRC's arbejde 306
- Besøg og inspektion af steder hvor mennesker holdes frihedsberøvet 306
 - Genoprettelse af familieforbindelser 308
 - Humanitær adgang og dialog med våbenbærere 309
 - Rollen som fortaler for og vogter af den humanitære folkeret 310
- 9.3. De nationale Røde Kors-selskaber 311
- 9.3.1. Samarbejdet mellem de nationale selskaber og ICRC 313
- 9.3.2. Røde Kors i Danmark 313
- 9.3.3. Det nationale og internationale arbejde 314
- 9.4. Det Internationale Røde Kors-forbund, IFRC 316

Anvendte forkortelser 317

Juridiske betegnelser 323

English summary 325

Bilag 329

Oversigt over beskyttelsesmærker 331

Soldatens Kort 332

Røde Kors Principperne 334

Den humanitære folkerets sædvaneret – 61 sædvaneretlige regler 335

Stikordsregister 347

Denne å[* er omfattet af lov om ophavsret.

Uanset evt. aftale med Copy-Dan er det ikke tilladt at kopiere eller indscanne siden til undervisningsbrug eller erhvervmæssig brug.

Bogen er udgivet af Djøf Forlag (www.djoef-forlag.dk)

Forord

Røde Kors takker Dreyers Fond for generøs støtte til udgivelsen.

Danmark i krig og krigs konsekvenser for Danmark

Mens dette forord skrives, oplever Danmark og resten af verden den værste internationale flygtningekrise siden 2. verdenskrig. Folk er på flugt fra krig. Danmark er midt i krisen. Danmark er samtidig med i nogle af de krige, som folk flygter fra. Her i 2015, og mere end 150 år efter at den første humanitære konvention om beskyttelse af krigens ofre med Danmarks deltagelse blev vedtaget i 1864, er der mere end nogensinde behov for at kæmpe for reglernes overholdelse.

Den humanitære folkeret og menneskerettighederne sætter grænser for krigens midler og metoder og stiller samtidig krav om beskyttelse og hjælp til ofre for krig.

Derfor udgiver Røde Kors bogen: *Den humanitære folkeret og Danmark*, i en 3. opdateret udgave.

Det var en unik bog, da 1.-udgaven af *Den humanitære folkeret og Danmark* udkom i 2006. Det var den første samlede fremstilling på dansk af den humanitære folkeret. Det er det ikke længere. I 2015 arbejder Folketinget, regeringen, ministerier, styrelser, universiteter, Dansk Institut for Internationale Studier, Institut for Menneskerettigheder, mange private organisationer og så Forsvaret og Røde Kors på hver deres måde med krig og krigens umenneskelige konsekvenser. Vi må konstatere, at krigen er blevet en del af dagligdagen i Danmark. Det er frygtindgydende, men også forpligtende.

Den humanitære folkeret og Danmark udgives midt i en folkestemning, der påvirkes af spillefilm, dokumentarfilm, TV-serier, udstillinger, skolemateriale, romaner, forskning, historiebøger m.m.m., som alle handler om Danmark og mennesker og krig: krigen i 1864, neutraliteten under 1. verdenskrig, Danmarks besættelse under 2. verdenskrig, hospitalsskibet Jutlandia i Koreakrigen, danske soldater med FN's blå baretter fra 1956 og nu med danske soldater i krigen i det tidligere Jugoslavien, i Afghanistan, i Irak, Libyen og i Mali. De danske soldater er ikke alene. De kæmper sammen med soldater fra andre lande i forskellige koalitioner. Ofte er der også dansk politi og andre myndigheder og – ikke mindst – næsten altid humanitære hjælpearbejdere fra Danmark. Et fælles mål for alle involverede er at beskytte og hjælpe krigens ofre, uanset om det er civile eller soldater. Det er også målet for denne bog.

Som noget nyt udgives bogen på Juristforbundets Forlag. Det sker for at sikre en endnu bedre og større udbredelse af bogen til alle relevante grupper og betyder bl.a., at bogen udkommer som e-bog.

Arbejdet med opdateringen af bogen er udført af en redaktionsgruppe bestående af juristerne seniorforsker, ph.d. *Peter Vedel Kessing*, lektor, ph.d. *Martin Mennecke* og

fuldmægtig, cand.jur. *Pernille Ørum Walther*. Røde Kors retter en stor tak til redaktionsgruppen for arbejdet med bogen.

Fra *Røde Kors* deltog rådgiver *Andreas Kiaby*, stud.cand.soc. *Kirstine Falster Holm* og chefrådgiver *Preben Søegaard Hansen* i redaktionsgruppens arbejde. *Peter Vedel Kessing*, *Pernille Ørum Walther* og *Preben Søegaard Hansen* deltog også i udarbejdelsen af 1. og 2. udgaverne, *Martin Mennecke* var tillige involveret i 2. udgaven, medens *Andreas Kiaby* og *Kirstine Falster Holm* er nye på bogen. I *Røde Kors* har udarbejdelsen været forankret hos *Preben Søegaard Hansen*.

Redaktionsgruppen organiserede arbejdet med bogen således:

- *Peter Vedel Kessing* har opdateret kapitel 3 om den humanitære folkeret og menneskerettighederne, kapitel 4 om kombattanter og krigsfanger og kapitel 5 om beskyttelse af civile og civilbefolkningen.
- *Martin Mennecke* har opdateret kapitel 1 med introduktion til den humanitære folkeret, kapitel 7 om retsforfølgning af forbrydelse ved den internationale straffedomstol (ICC) og kapitel 8 om dansk militærpersonels ansvar.
- *Pernille Ørum Walther* har opdateret kapitel 6 om begrænsninger i metoder og midler for lovlig krigsførelse.
- *Andreas Kiaby* har opdateret kapitel 9 om Røde Kors bevægelsen og den humanitære folkeret.
- *Kirstine Falster Holm* har stået for sammenstillingen af bogens kapitler, udarbejdet stikordsregister, organiseret bilag og udarbejdet sammendraget på engelsk.
- *Preben Søegaard Hansen* har opdateret kapitel 0 om den humanitære folkeret og Danmark – udvikling og udfordringer og kapitel 2 om opfyldelse af den humanitære folkeret.

Røde Kors i Danmark
september 2015

0. Den Humanitære Folkeret og Danmark – fra Dybbøl til krigen i Syrien og Irak

Denne bog handler om den humanitære folkeret og Danmark. Det er også bogens titel. Men den humanitære folkeret er ikke en isoleret ø i folkeretten, og Danmark er ikke en isoleret ø i verdenssamfundet. Tværtimod. Folkeretligt drejer det sig om at beskytte alle ofre for væbnede konflikter og for Danmark om at bidrage til arbejdet. Det gør Danmark også. Danmark er en særdeles aktiv spiller i det globale samarbejde, og Danmark bruger politiske, diplomatiske, humanitære, økonomiske, udviklingsmæssige, kulturelle og militære midler og metoder i samarbejdet. Som en del af Europa er f.eks. Danmark et nærområde til krigen i Syrien. Og i Irak er Danmark en del af koalitionen, som er i krig i Irak og Syrien. Formålet med dette indledende afsnit er at perspektivere bogens indhold i forhold til denne globale udvikling og de udfordringer, som den globale udvikling skaber.

0.1. Krig og den humanitære folkeret

Krig er umenneskelighed og kaos. Den humanitære folkeret drejer sig om at hjælpe og beskytte ofre for krig. Samtidig sætter den humanitære folkeret grænser for krigsmetoder og -midler. De helt centrale bestemmelser i den humanitære folkeret findes i Genève-konventionerne af 1949 og konventionernes 3 tillægsprotokoller. Den humanitære folkeret er et grundlæggende krav om medmenneskelighed selv i krigens kaos; et krav, som kræver handling for at blive til virkelighed og for at forvandle umenneskelighed og kaos til et håb om overlevelse, beskyttelse og fredelig udvikling.

Dette grundlæggende krav om hjælp og beskyttelse til ofre for krig stilles til *alle* lige fra Folketingets medlemmer til den til enhver tid siddende regering, til ministerier og styrelser og til civilsamfundets aktører, hvor bl.a. Røde Kors har påtaget sig en vigtig opgave med at sikre opbakning til den humanitære folkeret om hjælp og beskyttelse til ofre for krig og kriser.

Det har altid været helt centralt for udviklingen af den humanitære folkeret, at den bygger på konkrete erfaringer fra aktuelle krige umenneskelige og ukontrollable konsekvenser. Desværre er der ofte tale om dyrekøbte erfaringer målt i menneskelig lidelse. Men målet er at forebygge fremtidig menneskelig lidelse samt fremme arbejdet med humanitær hjælp og beskyttelse til nuværende ofre. Det er det, som skal være styrende for udviklingen af den humanitære folkeret. Det må aldrig være tankespind eller verdensfjern skrivebordsteori.